

Preventie geweld

Vrouwenraadnota voor de IMC
Vrouwenrechten najaar 2020

Contents

Hulplijnen en meldpunten	3
Toename meldingen tijdens Corona	4
Sensibiliseringscampagnes	6
Tools IFG, seksueel misbruik en SGG	7
Data en Wetenschappelijk onderzoek.....	8
Financiële autonomie vrouwen.....	10
Onderwijs.....	11
Opleiding professionals	13
Vroegtijdige opsporing slachtoffers - risicotaxatie.....	13
Preventieve interventie en behandelprogramma's.....	14
Participatie private sector en media	16
Seksisme	16
Vlaams luik preventie in NAP	18

De Interministeriële Conferentie Vrouwenrechten (IMC) bestaat uit 12 deelnemende ministers uit de federale regering en de regeringen van de Gemeenschappen. De IMC is gestart begin april 2020. De ministers hebben beslist om de focus in 2020 op geweld te leggen en op de gevolgen van Corona. Voor het najaar 2020 zijn de ministers overeengekomen om vier werkgroepen (kabinetten en administraties) op te richten in functie van de 4 P's van het Verdrag van Istanbul¹: preventie, bescherming en ondersteuning (protectie), onderzoek en vervolging (prosecution) en geïntegreerd beleid (policies). Vlaanderen coördineert de werkgroep preventie en sensibilisering. Deze nota bevat de aanbevelingen van de Vrouwenraad m.b.t. preventie en sensibilisering conform het Verdrag van Istanbul.

Hulplijnen en meldpunten

In Vlaanderen zijn er hulplijnen en meldpunten waar slachtoffers en hun omgeving en ook daders terecht kunnen:

Hulplijn 1712

De Vlaamse hulplijn 1712 is er voor iedereen die in aanraking komt met een vorm van geweld, misbruik of kindermishandeling. De hulplijn is elke dag telefonisch bereikbaar tussen 9u en 18u. Het gesprek is discreet, verschijnt niet op de telefoonrekening en is gratis. Er kan ook (anoniem) gemaïld worden via een webformulier en de mail wordt binnen de twee werkdagen beantwoord. Van maandag tot en met donderdag kan er van 13u tot 20u gechat worden.

Teleonthaal 106

Bij teleonthaal kunnen slachtoffers of getuigen terecht voor een gesprek over geweld/misbruik/mishandeling, zowel gratis telefonisch 24u op 24u en 7d op 7d, als via chat elke avond en woensdag- en zondagnamiddag.

Stop it Now! 0800 200 50

Biedt een luisterend oor, informatie en advies en ondersteuning aan personen die zich zorgen maken over hun gevoelens of gedrag naar minderjarigen, alsook aan hun naasten. Stop it Now wil ook de stap naar gepaste hulp verkleinen.

Chat na seksueel geweld

Wordt georganiseerd door het Zorgcentrum na seksueel geweld Gent. Slachtoffers en hun steunfiguren krijgen anoniem hulp aangeboden door gespecialiseerde psychologen in seksueel geweld en trauma. Heeft als doel bewustmaking en psycho-educatie op maat en tempo van het slachtoffer; drempels tot disclosure

¹ [Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld](#), 2011

omgeving wegnemen; informatie en advies verlenen over wat het Zorgcentrum na seksueel geweld aanbiedt; actieve toeleiding naar face tot face hulp. Deze chat gaat om online (voor)zorg.

Vertrouwenscentra Kindermishandeling

Minderjarigen kunnen op bepaalde wekdagen en uren anoniem chatten met **Nupraatikerover.be**, een initiatief van de Vertrouwenscentra. Minderjarigen, ouders of iemand uit de omgeving van het kind kunnen bellen naar 1712.

Child Focus 166 000

Child focus stelt alles in het werk om vermiste kinderen terug te vinden en hun seksuele uitbuiting tegen te gaan (bijvoorbeeld ook slachtoffers van tienerpooiers). Je kan via de website ook seksuele misbruikbeelden van kinderen via een meldingsformulier aanklaarten. Het noodnummer is 24u op 24u en 7d op 7d gratis bereikbaar. Child Focus gaat met een chat starten.

Meldpunten SGG of aanspreekpunten integriteit

Sinds een aantal jaren bestaan er ook meldpunten die zich focussen op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ze zijn bijvoorbeeld te vinden bij het Vlaams Agentschap Zorg & Gezondheid voor de zorgvoorzieningen; bij Podiumkunsten; hogescholen en universiteiten, sportfederaties, de Erkennings- en bemiddelingscommissie voor slachtoffers van historisch misbruik,...

Toename meldingen tijdens Corona

Het aantal meldingen van intrafamiliaal en seksueel geweld is tijdens de Coronaperiode aanzienlijk toegenomen.² Het expertadvies met aanbevelingen over maatschappelijke relance³ vermeldt volgende cijfers over het aantal meldingen:

- De CLB's rapporteren een enorme toename m.b.t. interventie in het kader van problemen thuis (maart - april) (Vlaamse Onderwijsinspectie, 2020a): 11.729 interventies of +27% in vergelijking met dezelfde periode vorig jaar; 7.382 interventies in verontrustende situaties. Dit is iets meer dan het volledige voorbije schooljaar samen; een verdubbeling van het aantal vragen in de chatbox van de CLB's.
- In een bevraging door de UGent (april 2020) geeft 73,5% van de mensen die een relatie hebben aan dat zij met hun partner verbale agressie hebben meegemaakt gedurende de coronacrisis. 36

² Zie o.a.: [Open brief Child Focus : België, we moeten even praten over onze kinderen](#), 15 juli 2020

³ 'Vlaanderen herleeft'. Aanbevelingen voor maatschappelijke relance naar aanleiding van COVID-19. Expertadvies 13 juli 2020 in opdracht van de Vlaamse regering, p. 20.

respondenten (1,7%) rapporteren dat zij fysieke agressie met hun partner hebben meegemaakt gedurende de coronacrisis (1,1% van de mannen en 2,0% van de vrouwen in een relatie) (Ponnet et al., 2020). 1,7% is hoger dan eerdere bevindingen, we verwijzen naar een studie van (Pieters et al., 2010) waar beschreven wordt dat 1,3% fysiek geweld ervaart in de partnerrelatie.

- 8 à 9% van de kinderen en jongeren stelt geweld te ervaren door een volwassene. Daarvan stelt meer dan 60% dat dit geweld toenam sedert het begin van de coronacrisis (Kinderrechtencommissariaat, 2020).

Aanbevelingen

- Een kadaster van hulplijnen seksueel en intrafamiliaal geweld en meldpunten seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarvan de lijst + beknopte informatie toegankelijk is voor het ruime publiek.
- De hulplijnen nog beter bekend maken: op elke website van een hulplijn moet ook verwezen worden naar de andere hulplijnen.
- Conform het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (het zogenaamde Verdrag van Istanbul) – artikel 24 over Telefonische hulplijnen: moeten in het gehele land telefonische hulplijnen 24u per dag gratis bereikbaar zijn. Vermits 1712 niet 24u (7dagen op 7) bereikbaar is (ondanks de herhaaldelijke vraag van de Vrouwenraad) en Teleonthaal wel, stellen we voor dat de hulpverleners van Teleonthaal daartoe opgeleid en bijgeschoold en versterkt worden.
- De coördinatoren van de Vlaamse hulplijnen moeten inhoudelijk overleg hebben over de draaiboeken met de bedoeling ze op elkaar af te stemmen op het vlak van intrafamiliaal en seksueel geweld en ze regelmatig te actualiseren.
- De hulpverleners van de hulplijnen moeten opgeleid en regelmatig bijgeschoold worden. Er moet marge zijn voor intervisie.
- Deze hulplijnen intersectioneel toegankelijk maken: voor personen met een beperking en voor anderstaligen → bruggen maken met bv. www.luisterendeoren.be (initiatief van het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen/IGVM en o.a. Ella vzw; maar werkt nog niet naar behoren): samenwerken met het IGVM.
- Aan (gesubsidieerde) media opleggen om 1712 te vermelden bij elke berichtgeving over familiaal en seksueel geweld (conform de zelfmoordlijn).
- Chat na seksueel geweld bestendigen, ook in functie van de verdere uitrol van de Zorgcentra na geweld.
- Naar aanleiding van Corona moet het preventiebeleid, het opsporen en het stoppen van intrafamiliaal geweld en seksueel geweld in crisissituaties nog verder uitgewerkt worden.⁴

⁴ We verwijzen ook naar de aanbevelingen van 'Vlaanderen herleeft'. Aanbevelingen voor maatschappelijke relance naar aanleiding van COVID-19. Expertadvies 13 juli 2020 in opdracht van de Vlaamse regering, p. 104-105. Deze aanbevelingen reiken ook verder dan enkel preventie.

Sensibiliseringscampagnes

Zowel de bevoegde ministers op federaal en Vlaams niveau, als de administraties, als de gesubsidieerde hulpverlenings- en middenveldorganisaties zetten regelmatig sensibiliseringscampagnes op touw. Wie herinnert zich nog campagnes van 20 of 10 jaar geleden, laat staan van vorige legislatuur? En welke impact hebben ze gehad?

Aanbevelingen

- Een kadaster van sensibiliserings/bewustmakingscampagnes, te beginnen met deze van de huidige en/of vorige legislatuur:
 - o Door de Vlaamse ministers en administraties
 - o Door de gesubsidieerde hulp- en middenveldorganisaties
 - o Per deethemaMoet gemakkelijk raadpleegbaar zijn door het ruime publiek
- Vervolg op campagnes, zoals bijvoorbeeld **'Is't oké?** over SGG (Sensoa, Zij-kant en Zijn).
- Bestendigen van bestaande campagnes, zoals bijvoorbeeld **R-Sense** in de Vlaamse opvangcentra van het Rode Kruis (door het Rode Kruis en Sensoa) met een traject voor bewoners en begeleiders over samenleven in België; liefde en relaties; seksualiteit en het lichaam; seksuele intimidatie op festivals; genitale verminking bij vrouwen.
- Nieuwe campagnes:
 - o Ontbrekende thema's: bijvoorbeeld IFG en seksueel geweld gericht naar mannen als potentiële dader en getuige van geweld (conform artikel 12.4 Verdrag van Istanbul); obstetrisch geweld (de Vrouwenraad diende in juni 2020 een vraag tot fenomeenonderzoek in bij het KCE; pas in november 2020 uitsluitsel over al dan niet selectie); online seksueel geweld bij volwassenen; seksisme op basis van de aanbeveling/recommendation [CM/Rec\(2019\) 1 on preventing and combating sexism](#) van de Raad van Europa (de Vrouwenraad maakt in 2020 alvast zelf een toolkit hierover); geweld tegen meisjes en vrouwen in migratiecontext; gedwongen prostitutie, eengerelateerd geweld,...
 - o Moeten evidence-based zijn, in samenwerking met de wetenschappelijke wereld en in overleg/samenwerking met relevante middenveldorganisaties.
 - o De effecten/impact moet gemeten worden (bijvoorbeeld door de wetenschappelijke wereld); opvolgingsindicatoren ontwikkelen.
 - o Beleidsdomeinen werken in de mate van het mogelijke samen met vrouwenorganisaties en andere relevante middenveld- en mensenrechtenorganisaties (artikel 13.1 Verdrag van Istanbul).
 - o Ruime verspreiding en toegankelijk voor mensen met een beperking en anderstaligen; via diverse communicatiekanalen of dragers (artikel 13.2 Verdrag van Istanbul).

Tools IFG, seksueel misbruik en SGG

Sensoa

Sensoa, het Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid en partnerorganisatie van de Vlaamse overheid. In het kader van deze nota zijn volgende van hun activiteiten relevant: vormingen en opleidingen van professionals en het aanbod van educatieve materialen en voornamelijk hun tools:

- 'Vlaggensysteem': methodiek om seksueel gedrag in het schatten en gepast te reageren; voor kinderen en jongeren met een gewone seksuele ontwikkeling; voor jongeren met bijzondere behoeften; en in de schoolcontext (Vlaggensysteem onderwijs); voor volwassenen in de zorg.
- 'Raamwerk seksualiteit en beleid/lichamelijke integriteit' dat bedoeld is voor alle sectoren (onderwijs, jeugdwerk, integrale jeugdhulp, kinderopvang, sportsector) waar men met kinderen, jongeren, jongvolwassenen of (kwetsbare) volwassenen werkt. 'Raamwerk' krijgt een naamswijziging: GRENSWIJS (beleidstool voor werkteams).

Zijn

De **Beweging tegen Geweld - vzw Zijn** brengt de samenleving in beweging tegen familiaal geweld en seksueel geweld om de spiraal van geweld te doorbreken. Als organisatie kadert vzw Zijn binnen het Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk. Hun opdracht bestaat dan ook uit het ontwikkelen van initiatieven in Vlaanderen en Brussel, gericht naar een breed publiek. Deze initiatieven omvatten o.a. sensibilisatie, acties en campagnes, netwerkvorming en educatie en beogen steeds maatschappelijke verandering. Op hun website staat een overzicht van hun acties, campagnes en tools.

YWCA

YWCA heeft in samenwerking met **Weerbaar.be**, de voorbije twee jaar een programma ontwikkeld dat leerlingen uit de tweede graad weerbaar wil maken en hun eigen grenzen en wensen leert herkennen en zich richt op het aanvoelen en respecteren van grenzen van anderen. Daarnaast komt ook de manier waarop jongeren over seksualiteit en genderrelaties denken aan bod en worden thema's zoals sexting niet uit de weg gegaan. In het programma worden psycho-fysieke oefeningen afgewisseld met sociaal-emotionele en cognitieve opdrachten. Via deze verschillende methodieken willen ze het bestaande kennisvacuüm opvullen. Via twee modules wil men jongeren laten nadenken over het beeld dat zij hebben van de maatschappij en genderrelaties en dagen hen uit om die denkbeelden in vraag te stellen zonder taboes.

Aanbevelingen

- Het Vlaggensysteem van Sensoa moet in het onderwijs blijvend uitgerold worden.
- Het Raamwerk/Grenswijs moet als beleidstool voor werkteams op grote schaal verspreid worden zowel in de openbare als in de privé sector.
- Uitrol van het programma 'Weerbaar in scholen (2020-2024)' (YWCA) in alle onderwijsnetten.
- Op het vlak van seksuele opvoeding rekening houden met het onderzoek en de 15 aanbevelingen van de Europese Vrouwenlobby '**EWL's Feminist Principles on Sexuality Education**', als insteek ter voorkoming van geweld tegen vrouwen.
- Een (regelmatig) vervolg op het Sexpert-onderzoek (monitor seksuele gezondheid): met indicatoren over SGG.
- Een kadaster van tools en een monitoringsysteem opzetten.
- Een toolkit met goede praktijken voor lokale besturen over geweld tegen vrouwen en gendergerelateerd geweld in samenwerking met relevante actoren (beleid, middenveld,...).
- Een toolkit met goede praktijken over intimidatie en geweld in de openbare ruimte voor stedenbouwkundige ambtenaren (Vlaams en lokaal niveau) in samenwerking met relevante middenveldorganisaties.
- Een procedure ontwikkelen opdat de genderdimensie en -veiligheid wordt opgenomen bij toekenningen van stedenbouwkundige vergunningen.
- Geweld tegen vrouwen en gendergerelateerd geweld opnemen in het opmaken van diversiteitsplannen van de Vlaamse overheid, de lokale overheden en instanties zoals de VDAB.

Data en Wetenschappelijk onderzoek

Geweld (psychologisch, fysiek en seksueel) werd opgenomen in de Vlaamse Gendermonitor 2016 maar die wordt niet meer gepubliceerd. In de rubriek Attitudes en gedrag/Psychologisch, fysiek en seksueel geweld kwamen volgende indicatoren aan bod:

- Aandeel mannen en vrouwen bij de 20 meest uitgesproken soorten veroordelingen, gerechtelijke gebied Antwerpen en Gent, totaal aantal veroordelingen en aandeel per geslacht (ook geweld)
- Aandeel van de bevolking (18-85 jaar) dat zich enige of veel zorgen maakt over de eigen veiligheid naar geslacht, Vlaamse Gemeenschap
- Aandeel van de bevolking (18-85 jaar) dat zich onveilig voelt in de buurt naar geslacht, Vlaamse Gemeenschap
- Aandeel van de bevolking (18-85 jaar) dat bepaalde plekken in de eigen stad/gemeente mijdt omdat men zich daar niet veilig voelt naar geslacht, Vlaamse Gemeenschap
- Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer was van geweld (verbaal, lichamelijk of seksueel of een diefstal) naar geslacht en leeftijd, Vlaams Gewest
- Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer was van geweld naar geslacht en type geweld, Vlaams Gewest

Hoe evolueert dit nadien?

Het aantal meldingen over seksueel kindermisbruik bij de federale politie was met 30% toegenomen in april 2020. De hulplijnen 1712 en nupraatikerover.be signaleerden gedurende weken een stijging van het aantal contactnames rond intrafamiliaal geweld en kindermishandeling. Een groot probleem is een gebrek aan

gepubliceerde cijfers m/v (slachtoffers en daders) en de versnippering en overlappings van de cijfers. Betere registratie en publicatie van de cijfers van kindermishandeling IFG, partnergeweld en seksueel (kinder)misbruik in corona tijd zijn aangewezen, maar ook daarna om zowel preventief als curatief gepast en gecoördineerd te kunnen handelen.

Verschillende universiteiten en hogescholen voeren onderzoeken/enquêtes uit naar diverse aspecten van IFG/seksueel misbruik/SGG. Dergelijke onderzoeken kunnen een goede basis zijn om preventiebeleid op te baseren.

Aanbevelingen

- Statistiek Vlaanderen zou een opvolging moeten geven aan de Vlaamse Gendermonitor van 2016 op het vlak van indicatoren inzake psychologisch, fysiek en seksueel geweld en (on)veiligheidsgevoelens.
- Een betere registratie van kindermishandeling (IFG en seksueel kindermisbruik), partnergeweld en seksueel misbruik en SGG bij alle diensten (zowel justitie als welzijn) op vlak van slachtoffers en daders, naar geslacht en per leeftijdsgroep + coördinatie van de cijfers. Concrete elementen hierin zijn:
 - o Het belang dat alle hulpverleningsinstanties (hulplijnen, CAW's, CGG's, Vertrouwencentra Kindermishandeling, ...) de registraties uitvoeren met in achtnaam van de variabelen geslacht/leeftijd en andere indien mogelijk. Bevoegdheid: Welzijn.
 - o Het belang van het in kaart brengen hoe vaak het parket, afdeling jeugd en gezin, in de Coronaperiode een dringende VOS-maatregel (verontrustende opvoedingssituatie) met plaatsing tot gevolg heeft genomen/neemt. De organisatie van de parketten is federale bevoegdheid maar het nemen van de VOS-maatregel is Vlaamse bevoegdheid en het Parket wordt ook geconsulteerd door hulpverleners en jeugdconsulenten, die ook tot de Vlaamse bevoegdheid horen. Bijhouden hoe het aantal cases evolueert in het kader van de ketenaanpak bij de Family Justice Centers (Vlaanderen), evenals bij de Zorgcentra na seksueel geweld (federaal). Bevoegdheid Justitie en Handhaving.
 - o Bijhouden van aanmeldingen via scholen en CLB's + wijze van afhandeling. Bevoegdheid: Onderwijs.
 - o Bijhouden van aanmeldingen via sportverenigingen en jeugdwerkingen tijdens de corona-exit en daarna. Bevoegdheden: Sport en Jeugd.
 - o De klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat: krijgt geregeld meldingen over IFG. Deze gegevens moeten gecentraliseerd worden om het probleem van versnippering en overlapping aan te pakken (af te spreken tussen de Vlaamse ministers wie dit wil/ kan opnemen). Dergelijke statistische gegevens zouden ook een aanvulling zijn (dark number) op de politionele criminaliteitstatistieken en justitiële veroordelingsstatistieken en daarom is er ook nood aan het afstemmen van registratie vanuit politie, justitie en hulpverlening (interfederale aangelegenheid).
- Een kadaster van wetenschappelijke onderzoeken, raadpleegbaar door beleid en middenveldorganisaties.

- De vierjaarlijkse Gezondheidsenquête bevat vragen en resultaten over geweld (slachtoffer van verbaal of psychisch geweld⁵, lichamelijk geweld⁶, seksueel geweld⁷). De resultaten voor Vlaanderen kunnen gebruikt worden door beleidsmakers aangezien de Gezondheidsenquête een beleidsinstrument is.
- De gegevens van de registraties door de hulplijnen, chats,... gebruiken voor wetenschappelijk onderzoek: bijvoorbeeld profielonderzoek van slachtoffers en daders,... (op anonieme wijze en conform de privacywetgeving).
- Ruimte voor specifiekere onderzoeken: bepaalde risicogroepen; de rol van internet (facilitering en dataverzameling).

Financiële autonomie vrouwen

We stellen vast dat in de corona periode sociale ongelijkheden die er al bestonden, uitvergroot worden (inclusief genderongelijkheid). De meest kwetsbaren hadden het voordien ook al moeilijk met de vele formele drempels.

Aanbevelingen

Sociale bescherming

Op federaal niveau moet de Vlaamse overheid aandringen op de afschaffing van het statuut van samenwonenden bij de werkloosheids- en invaliditeitsuitkeringen. Voornamelijk vrouwen worden daardoor al decennia financieel benadeeld.

Op Vlaams niveau verder investeren in automatische rechtentoekenningen.

MIRIAM-project

De uitrol van het MIRIAM-project in alle Vlaamse centrumsteden: door middel van intensieve begeleiding wordt de empowerment van alleenstaande moeders met een leefloon door de OCMW's verhoogd, hun sociaal isolement doorbroken met het oog op hun maatschappelijke en socio-professionele integratie. Daarvoor zijn ook samenwerkingsverbanden met de VDAB noodzakelijk.

Kinderopvang

De lockdown heeft de drempels voor kwetsbare gezinnen uitvergroot: aanvraag van sociaal tarief bij OCMW, extra kosten, nood aan urgente en flexibele kinderopvang, respijtdagen, een kluwen aan tarieven,

⁵ Bent u de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van: beledigingen, spot, vernedering, sarcasme, voortdurend kritiek krijgen; bedreigingen, intimidatie, stalking, chantage, pesten, denigrerende, seksuele of racistische opmerkingen; isolement, ontbering, vrijheidsberoving.

⁶ Bent u de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van: omvergeduwd worden, door elkaar geschud; geslagen worden, verwond met een wapen, gewurgd,...

⁷ Bent u de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van: exhibitionisme; gedwongen seksuele handelingen, verkrachting; andere (omschrijf)

onvoldoende KO in de buurt. Eenoudergezinnen (in 80% van de gevallen gaat het om alleenstaande moeders) staan extra onder druk. 'Thuis' is tijdens corona ook niet altijd 'een veilige plaats':

Automatisch tijdens corona het 'individueel verlaagd tarief' t.t.z. 1,67/dag toepassen voor de meest kwetsbare gezinnen (in de meest behartenswaardige gevallen zelfs naar 0). De meest kwetsbaren kunnen gedefinieerd worden als al wie nu onder de verhoogde tegemoetkoming valt, aangevuld met andere indicatoren (zoals voor de Uitpas).

Nagaan of het individueel verlaagd tarief op lange termijn kan bestendig worden.

Huisvesting

De toegang tot sociale huisvesting aanpakken in het kader van een snellere doorstroom vanuit vluchthuizen en vrouwenopvangcentra.

Vlaamse huursubsidies en huurpremies veel flexibeler en sneller inzetten op een structurele manier ter ondersteuning van kwetsbare eenoudergezinnen. Dit draagt onmiddellijk bij aan de preventie van kinderarmoede.

Onderwijs

In onze samenleving heersen al dan niet bewust stereotiepe opvattingen over bepaalde groepen van mensen. Die hebben een niet te onderschatten impact op burger en beleid. Stereotypes en zelfs clichés zijn vaak nodig om snel een boodschap over te brengen. Deze stereotypen kunnen helaas leiden tot vooroordelen die op hun beurt impact hebben op zowel de positie van de persoon als op het beleid zelf dat ontwikkeld wordt. Daarom willen we een samenleving waar vooroordelen aangepakt worden want zoals we allen weten kunnen vooroordelen leiden tot discriminatie en discriminatie tot geweld (zowel persoonlijk als maatschappelijk). We willen een geweldloze samenleving realiseren en zijn ervan overtuigd dat het onderwijs hierin een belangrijke rol te spelen heeft.

In de Vlaamse Gemeenschap bestaat er geen decretale regeling met betrekking tot het pedagogisch studiemateriaal. In de eindtermen voor het secundair onderwijs vinden we aandacht voor het genderperspectief zij het vooral op het niveau van identiteit. Wij hopen oprecht dat in de ondersteunende maatregelen van de verschillende koepels er tevens meer aandacht is voor de structurerende werking van het ordeningsprincipe 'gender'.

De scholen kunnen zelf kiezen op welke manier ze aan deze einddoelen werken. Sommige scholen zullen de gelijkheid van jongens en meisjes en x sterk benadrukken, terwijl andere scholen een andere focus zullen leggen.

Bovendien is het eigen aan het Vlaams onderwijs dat elke school de vrijheid heeft om onderwijs in te richten zoals ze wil, en dit volgens een eigen pedagogische methode. De overheid legt met andere woorden een

aantal minimumdoelen vast (de eindtermen), maar de school kiest zelf op welke manier ze deze bij de leerlingen aan bod laat komen. Dit kan gebeuren via een lessenpakket, een projectdag of -week... .

We kunnen dus spreken van een vrij zachte aanpak van dit thema. Het komt vaak neer op het persoonlijk engagement van de leerkracht. Nochtans is het belangrijk dat dat meisjes/jongens, vrouwen/mannen een goed inzicht krijgen in de dynamiek van de werking van het ordeningsprincipe 'gender'.

De maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen op gebied van inzicht in de werking van het ordeningsprincipe 'gender' moeten aldus een systematische vertaling in het onderwijslandschap krijgen zowel in de leerinhouden als in de organisatie van het onderwijs.

Aanbevelingen

- Alle jongeren verwerven via de uitrol van de eindtermen relevante vaardigheden die hen in staat stellen om te gaan met de uitdagingen van de samenleving vandaag, waaronder inzicht in maatschappelijke ordeningsprincipes zoals gender, sociale klasse, diversiteit, seksuele voorkeur, gezondheid ... en in hoe die sociale praktijken en instituties en machtsverhoudingen bepalen. Bewustwording over het ordeningsprincipe 'Gender'⁸ moet zowel in het volledig schoolcurriculum als in de lerarenopleiding, de leerplannen en het didactisch materiaal aan bod te komen
- Het onderwijsmateriaal moet volgende thema's bevatten: gelijkheid van alle vrouwen en mannen, niet-stereotiepe genderrollen, wederzijds respect, het geweldloos oplossen van conflicten in interpersoonlijke relaties, gendergerelateerd geweld tegen vrouwen en het recht op persoonlijke integriteit en dit alles aangepast aan het ontwikkelingsniveau van leerlingen op alle onderwijsniveaus (conform artikel 14.1 van het Verdrag van Instanbul).
- Op het vlak van seksuele opvoeding rekening houden met het onderzoek en de 15 aanbevelingen/principes van de Europese Vrouwenlobby 'EWL's Feminist Principles on Sexuality Education'⁹, als insteek ter voorkoming van geweld tegen vrouwen.
- De aanpak van seksisme en geweld via een actieplan per school.
- Structurele maatregelen zodat alle kinderen tijdens hun schoolloopbaan winnen aan zelfvertrouwen en zelfwaardering. Dit geldt in het bijzonder voor meisjes en voor kinderen uit sociaaleconomisch achtergestelde milieus. Gebrek aan zelfvertrouwen is één van de redenen waarom meisjes en vrouwen minder hoog mikken dan jongens en mannen qua studiekeuze, beroepskeuze, qua carrière, ondernemerschap en eveneens meer risico lopen op geweldpleging in al zijn vormen (van cyberpesten tot seksueel misbruik) en op bedreigende gezondheidssituaties (o.a. tienerzwangerschappen). Daarom moet het Vlaggensysteem van Sensoa in het onderwijs blijvend uitgerold worden alsook het programma 'Weerbaar in scholen (2020-2024)' (YWCA).
- Systematische opname van het genderperspectief in het regulier onderzoek en in alle leerplannen van het hoger onderwijs; de invoering van een master 'genderstudies' is al een eerste stap daartoe. De genderplannen (kwantitatief en kwalitatief) van de universiteiten en bij uitbreiding de

⁸ Gender is een maatschappelijk ordeningsmechanisme en gaat over de maatschappelijke constructie van 'geslacht' (of opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid in een hiërarchische verhouding). Zie ook [RoSadoc](#).

⁹ EWL, [Feminist Sexuality Education](#), Brussels, 2020, p. 8.

hogescholen bieden hiervoor een geschikt kader. Permanente opvolging en controle van de implementatie is hierbij noodzakelijk.

Opleiding professionals

In Vlaanderen krijgen beroepskrachten die te maken hebben met slachtoffers of plegers van geweld opleidingen. Maar het is moeilijk om een zicht te krijgen op welke professionals uit welke sectoren welke opleidingen krijgen en in welke mate ze rekening houden met de principes/artikels van het Verdrag van Istanbul. Artikel 15 van het Verdrag van Istanbul heeft het over het trainen van beroepskrachten, onder meer met de bedoeling om geweld te voorkomen en het op te sporen. De recente wet van 31 juli 2020 houdende dringende bepalingen inzake Justitie (BS 7 augustus 2020, p. 58056) voorziet alvast een grondige opleiding over seksueel-en intrafamiliaal geweld voor magistraten binnen het jaar na hun eerste aanwijzing, georganiseerd door het IGVM. Benoemde magistraten moeten de basisopleiding binnen de twee jaar volgen.

Aanbevelingen

- IFG, seksueel geweld en SGG blijven opnemen in de basisopleidingen (hogescholen en universiteiten) en bijscholingen van professionals (politie, juridische beroepen, leerkrachtenopleidingen, sociale beroepen, zorgberoepen, lokale overheden,...).
- Er is nood aan een overzicht/kadaster van aanbieders van opleidingen en de doelgroepen (ook interne opleidingen door de betrokken organisaties). Welke vormen van geweld komen aan bod? IFG, seksueel geweld, intimidatie in de openbare ruimte en op het werk (bv. De Lijn?), gedwongen huwelijken, vrouwelijke genitale verminking, eerge relateerd geweld,...en nagaan welke de blinde vlekken zijn.
- Nieuwere thema's/opleidingen kunnen uitgewerkt worden, bijvoorbeeld:
 - o vrouw- en kindvriendelijke aspecten in de ruimtelijke/stedebouwkundige ordening voor relevante administraties op Vlaams en lokaal niveau;
 - o cybergeweld en –seksime.
- De opleidingen moeten oog hebben voor de gecoördineerde samenwerking tussen de verschillende instanties zodat doorverwijzingen adequaat kunnen verlopen (conform artikel 15.2 van het Verdrag van Istanbul).
- Nagaan of opleidingen kunnen gereorganiseerd worden op een multidisciplinaire wijze en als gevolg daarvan eventueel nieuwe opleidingsinhouden en -trajecten ontwikkelen.

Vroegtijdige opsporing slachtoffers - risicotaxatie

In 2016 werd op federaal niveau het Risicotaxatie Instrument Partnergeweld gelanceerd. Het staat gratis ter beschikking van personen op het terrein, zoals politieambtenaren en magistraten. Het instrument helpt om snel de juiste inschatting te maken over een problematische situatie. Volgens artikel 51 van het Verdrag van Istanbul moeten alle relevante autoriteiten maatregelen nemen om het risico op dood, de ernst van de

situatie en de kans op herhaling van geweld te beoordelen om de risico's te kunnen beheersen en zo nodig gecoördineerd te zorgen voor veiligheid en ondersteuning.

De Vlaamse beleidsnota Justitie en Handhaving 2019-2024 geeft aan dat justitieassistenten zich wetenschappelijk onderbouwde instrumenten voor risicotaxatie moeten eigen maken.

De Kindreflex wordt beschouwd als een tool om kindermishandeling (als elke vorm van lichamelijk, emotioneel of seksueel geweld tegen kinderen) op te sporen. De Kindreflex is een stappenplan dat hulpverleners uit de geestelijke gezondheidszorg aanspoort om met hun volwassen cliënten te praten over het ouderschap en helpt bij het detecteren van mogelijk verontrustende opvoedingssituaties. De Vlaamse minister van Justitie kondigde net voor de coronaperiode aan dat alle justitieassistenten een opleiding 'Kindreflex' zullen krijgen om extra gevoelig te zijn voor signalen van kindermisbruik en -mishandeling.

Aanbevelingen

- Een olijsting/overzicht van reeds ontwikkelde en toegepaste risicotaxatie instrumenten (IFG/inclusief kinderen als getuigen van geweld en seksueel geweld/inclusief kinderen als potentiële slachtoffers) die in Vlaanderen worden gebruikt + door welke categorieën professionals.
- Een olijsting/overzicht van vormen die aan sociale professionals (bijvoorbeeld justitieassistenten, trajectbegeleiders in gevangenissen, hulpverleners van CAW's,...) hierover worden gegeven.
- De Kindreflex wordt al toegepast door hulpverleners uit de geestelijke gezondheidszorg en zit in de startfase bij de justitieassistenten en de CAW's. We stellen voor om de Kindreflex ook uit te rollen bij andere actoren en beleidsdomeinen (ziekenhuizen, sociaal werk, huisartsen, sport, jeugd, cultuur, onderwijs, vrijetijdsbesteding, diverse relevante hulpverleningsorganisaties,...). Daarbij moet er ook oog zijn voor gendergerelateerd geweld en bepaalde kwetsbare groepen, zoals kinderen met een beperking.

Preventieve interventie en behandelprogramma's

Daderprogramma's IFG en seksueel geweld

In Vlaanderen is er een aanbod van daderprogramma's door ambulante centra (zoals door I.T.E.R., bepaalde CAW's en CGG's), door residentiële centra (psychiatrische centra die daders behandelen) en er is een steuncentrum: het Universitair Forensisch Centrum van de Universitaire Ziekenhuisdienst Psychiatrie UZ Antwerpen) dat advies geeft aan de therapiecentra, onderzoek doet en ambulante therapie aanbiedt aan personen die seksueel afwijkend gedrag stellen.

De Beleidsnota van de minister van Justitie en Handhaving 2019-2024 [Beleidsdomein Justitie en Handhaving](#) voorziet een belangrijke taak voor de Vlaamse Justitie bij het voorkomen dat er nieuwe slachtoffers gemaakt worden. Daarom wordt ingezet op een stevige begeleiding van delinquenten, binnen en buiten de

gevangenis. “Het gevaar om terug slachtoffers te maken moet geminimaliseerd worden. Het is dan ook onze plicht om, waar nodig, maximaal in te zetten op dadertherapie. Niet enkel om de reïntegratie van daders in onze maatschappij te bevorderen, maar vooral om te voorkomen dat ze hervallen. Het meten van de risico's op recidive moet dan ook de standaard zijn in het kader van een nauwere opvolging, zodat we een begeleiding op maat kunnen bieden voor delinquenten met het oog op re-integratie.”

GREVIO, de onafhankelijke expertengroep bij het Verdrag van Istanbul, die instaat voor de monitoring van de implementatie van het Verdrag in de landen die het Verdrag geratificeerd hebben heeft volgende paper gepubliceerd: [DOMESTIC AND SEXUAL VIOLENCE PERPETRATOR PROGRAMMES: ARTICLE 16 OF THE ISTANBUL CONVENTION A collection of papers on the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence](#) 2014. GREVIO geeft ook commentaar op de landenrapporten met het oog op de verbetering van de implementatie door de landen. Wat betreft daderprogramma's geeft GREVIO aan wat werkt en welke de succesfactoren zijn.

Aanbevelingen

- Een overzicht/kadaster van soorten daderprogramma's IFG en seksueel misbruik die aangeboden worden door de ambulante en residentiële centra.
- Een aftoetsing van de daderprogramma's in Vlaanderen aan de richtlijnen/succesfactoren die GREVIO voorstelt. De Vrouwenraad organiseert hierover alvast een rondetafel/overlegvergadering (wellicht op 13 november 2020) met de actoren die daderprogramma's aanbieden en met de betrokken beleidsinstanties.
- Daderprogramma's faciliteren binnen en buiten de gevangenissen en afgestemd op de profielen van de daders (bijvoorbeeld ook vrouwelijke daders, daders met een verstandelijke beperking, met psychische problematiek,...). Dit alles in het kader van risicotaxatie en terugvalpreventie.
- Ambulante en residentiële centra die daderprogramma's aanbieden moeten hiervoor over voldoende personeel en middelen beschikken.

Ketenaanpak en Family Justice Centers

Vlaanderen plant een verdere ondersteuning van de ketenaanpak intrafamiliaal geweld en de verdere uitrol van de Family Justice Centers. Dat is een goede zaak, ook in het kader van preventie om ergere situaties te voorkomen. De multidisciplinaire teams van professionals werken op verschillende levensdomeinen: medische zorg, huisvesting, opvoedingsondersteuning, juridische hulp en schuldbemiddeling. Vanuit het perspectief van kinderen kunnen we de integrale aanpak alleen maar toejuichen. Zeker als ze ook de relevante levensdomeinen van kinderen meenemen.

Aanbevelingen

- Gezinnen die zich in een situatie van intrafamiliaal geweld bevinden, moeten ook op structurele begeleiding en ondersteuning kunnen rekenen bij huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg, tewerkstelling, veiligheid en sociaalpsychologische zorg.

- De versterking van de ketenaanpak intrafamiliaal geweld vereist dat ook de hulpverlening binnen de samenwerking mee versterkt wordt. De hulpverlening moet zich richten op alle betrokkenen (systemisch) van IFG-situaties en dit over het gehele traject: vanuit preventief oogpunt zo vroeg en maximaal mogelijk vanuit vrijwilligheid en daar waar noodzakelijk door de inzet van aanklampende en opgelegde hulp.

Participatie private sector en media

De private sector, de sector voor informatie- en communicatietechnologie en de media zouden conform het artikel 17.1. van het Verdrag van Istanbul beleid moeten ontwikkelen en uitvoeren en richtlijnen en normen moeten vaststellen voor zelfregulering om geweld tegen vrouwen te voorkomen en de eerbiediging van hun waardigheid te bevorderen.

Aanbevelingen

- De betrokken Vlaamse bevoegdheden moeten in samenwerking met actoren in de privé-sector vaardigheden ontwikkelen onder kinderen, ouders, opvoedend personeel in de omgang met informatie en communicatie (vernederende seksuele of gewelddadige inhoud) die schadelijk kan zijn (artikel 17.2. Verdrag van Istanbul).
- Een oplijsting maken van bestaande initiatieven (beleid i.s.m. privé-sector) en vervolgens een overzicht van blinde vlekken.
- Op het vlak van online (seksueel) geweld:
 - o Er is nood aan meer participatie van vrouwen en etnisch-culturele minderheden aan de besluitvorming en de vormgeving van de ICT-industrie om online (seksueel) geweld tegen vrouwen tegen te gaan. De Vlaamse overheid kan hier een rol spelen, zowel naar de betrokken sectoren toe als op het vlak van algemene bewustwording.
 - o Bovendien kan de Vlaamse overheid een preventiestrategie ontwikkelen om:
 - verschillende professionals, zowel in het onderwijs, de hulpverlening, als bij de politie, te trainen om online (seksuele) intimidatie tijdig te signaleren en aan te pakken;
 - individuen aan te moedigen (om als omstaanders slachtoffers te steunen) en aanstootgevende inhoud te melden.

Seksisme

Sinds de inwerkingtreding van de wet van 22 mei 2014 ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte zijn vormen van seksuele straatintimidatie en seksuele intimidatie op openbare plaatsen strafbaar. Seksuele intimidatie op het werk en in de virtuele ruimte kunnen ook bestraft worden op basis van deze wet.

Op 27 maart 2019 keurde het comité van ministers van de Raad van Europa een aanbeveling goed om seksisme te voorkomen en te bestrijden in de lidstaten. Hoewel seksisme en seksistisch gedrag bestrijden al impliciet vermeld wordt in enkele belangrijke verdragen over vrouwenrechten en gendergelijkheid is er met deze aanbeveling voor het eerst een internationaal overeengekomen algemene definitie van seksisme en seksistisch gedrag, zodat het fenomeen (h)erkend en aangepakt kan worden:

“Gedrag dat vertrekt van de idee dat een persoon (of een groep personen) minderwaardig is op basis van hun geslacht, en dat zich voordoet in publieke of privésfeer, online of offline, met als bedoeling en/of gevolg dat ofwel; - de inherente waardigheid en/of rechten van een persoon (of een groep personen, idem hierna) geschonden worden; - fysieke, seksuele, psychologische of socio-economische schade of pijn berokkend wordt aan een persoon; - een intimiderende, vijandige, denigrerende, vernederende of beledigende omgeving gecreëerd wordt; - er een obstakel gecreëerd wordt voor de emancipatie en volledige realisatie van de mensenrechten;- genderstereotypen in stand gehouden of versterkt worden.”

De Raad streeft naar een Europa vrij van seksisme in alle verschijningsvormen. Daarvoor formuleert hij drie algemene aanbevelingen. Gezien de verscheidenheid aan verschijningsvormen, is er ook aandacht voor een aantal bijkomende maatregelen om seksisme aan te pakken in specifieke domeinen.

Ten eerste moeten de regeringen van de lidstaten maatregelen treffen om seksisme te voorkomen én te bestrijden, hiertoe wetgeving, beleid en programma's aannemen en samenwerken met relevante stakeholders. Hand in hand met wetgeving en beleid moeten lidstaten maatregelen treffen om het brede publiek – en dan in het bijzonder jongeren – te informeren en sensibiliseren zodat die zelf seksisme kunnen voorkomen, bestrijden en er gepast op kunnen reageren.

Niet-stereotiep taalgebruik is een goede manier om te onderwijzen, bewustzijn te verhogen en seksistisch gedrag te voorkomen. Daarom zouden lidstaten de bestaande aanbevelingen van de Raad van Europa moeten herbevestigen en implementeren, en hun eigen wetten, reglementen en beleidsmaatregelen moeten evalueren op seksistisch taalgebruik, vooronderstellingen en stereotypen. *Online seksisme* is een recentere uitdaging. Naast wettelijke maatregelen om dit fenomeen strafbaar te maken, worden lidstaten bijvoorbeeld aangemoedigd om programma's voor kinderen, jongeren, ouders en opvoeders te ontwikkelen voor veilig en kritisch gebruik van digitale media.

Seksisme in media draagt bij tot een omgeving waarin alledaags seksisme getolereerd en geminimaliseerd wordt. Het duikt onder meer op in stereotiepe of objectiverende opvoeringen van mannen en vrouwen en een onevenwichtige representatie van vrouwen. Lidstaten zouden onder andere relevante organisaties kunnen aanmoedigen om trainingen en tools te introduceren binnen de media en financiële middelen kunnen toewijzen aan campagnes die het verband tussen seksisme en geweld op meisjes toelichten.

Op de *werkvloer* – zowel in de private als in de publieke sector – duikt seksisme op in talloze vormen waaronder neerbuigende opmerkingen, seksistische humor, objectivering en respectloos gedrag. Bovendien belemmeren seksistische vooronderstellingen over traditionele rollenpatronen de loopbaan van zowel vrouwen als mannen. In de publieke dienstverlening kan seksisme zelfs de toegang tot die diensten verminderen. Lidstaten kunnen werkgevers aansporen en ondersteunen om gedragscodes op te nemen in

werkreglementen, een toolkit ontwikkelen en verspreiden en dat personen in topfuncties het goede voorbeeld geven.

Seksisme wordt gereproduceerd in het *onderwijssysteem*, waardoor kinderen en jongeren eraan blootgesteld worden. Van seksistisch beeldmateriaal en taalgebruik tot het ontbreken van een gerichte aanpak bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, er zijn verschillende manieren waarop seksisme een invloed kan hebben op verdere studies en loopbaankeuzes van leerlingen. Lidstaten worden daarom onder meer gevraagd om de Aanbeveling CM/REC(2007)13 over gendermainstreaming in het onderwijs te implementeren, om richtlijnen op te maken die de integratie van gendergelijkheid, non-discriminatie en mensenrechten integreren in de curricula op alle onderwijsniveaus en om speciale programma's en loopbaanbegeleiding op te zetten om leerlingen te stimuleren om studie- en loopbaankeuzes niet door genderstereotypen te laten beïnvloeden.

Ook in *cultuur en sport* is er sprake van seksisme – opnieuw te linken aan genderstereotypen. Reeds bestaande aanbevelingen die lidstaten dienen te implementeren zijn CM/Rec(2015)2 en CM/REC(2017)9.

Seksisme in de privésfeer, tenslotte, versterkt bestaande stereotypen en draagt bij tot geweld op vrouwen en meisjes. Vrouwen nemen bijvoorbeeld nog steeds meer onbetaald zorgwerk op zich. Lidstaten moeten daarom maatregelen treffen waardoor iedereen werk- en privéleven kan combineren zoals betaald ouderschaps- en geboorteverlof en toegang tot kwalitatieve en betaalbare kinderopvang.

Ten tweede moeten lidstaten toezien op de vooruitgang van de strijd tegen seksisme en regelmatig rapporteren aan de Raad. Om ervoor te zorgen dat het beleid uitgevoerd wordt, moeten lidstaten de voortgang nauw opvolgen en hierover rapporteren aan de Raad. Zo wenst de Raad informatie te ontvangen over wettelijke en beleidskaders, maatregelen, goede praktijken, straffen, het werk van organisaties die zich bezighouden met de evaluatie van het implementeren van deze maatregelen, eventueel research dat werd ondernomen rond seksisme en de maatregelen die werden getroffen om het bewustzijn bij het brede publiek te vergroten. Concrete timing voor deze rapportage werd niet opgenomen in de aanbeveling.

Ten slotte dienen lidstaten de tekst van deze aanbeveling te vertalen en verspreiden naar relevante overheden en stakeholders.

Aanbeveling

De Vlaamse overheid (de relevante departementen) kunnen op basis van het bindend instrument van de Raad van Europa over seksisme het preventiebeleid inzake geweld verder uitwerken.

Vlaams luik preventie in NAP

Het zesde Nationaal Actieplan (NAP) Gendergerelateerd Geweld is in de maak. De Vlaamse minister van Justitie voorziet alvast de integratie van een Vlaams Actieplan seksueel geweld in het NAP.

Aanbeveling

De bevoegde Vlaamse beleidsactoren moeten alle vormen van geweld tegen vrouwen en gendergerelateerd geweld integreren in het NAP, met bijzondere aandacht voor het luik preventie aangezien dit een in grote mate een Gemeenschapsbevoegdheid is.

1 september 2020